

### III.2. Contextul, figura, registrul

Ca toate fenomenele lingvistice, faptele de stil au manifestare contextuală. În științele limbajului, noțiunea de context este folosită cu cel puțin trei accepții. În sens foarte larg, *context* înseamnă ‘ambianță general-istorică’, adică ansamblu de factori dintr-o epocă (context istoric). Când termenul are înțelesul ‘situație concretă în care se află vorbitorul’ se face referire la o situație de comunicare (context comunicativ). Cu același cuvânt sunt denumite și „ansamblurile discursive, secvențiale, sintagmatice, în care se găsește integrată fiecare componentă” (Slama-Cazacu 1999: 233), adică vecinătățile sintagmatice ale unui fapt de limbă (context lingvistic). Pentru eliminarea ambiguităților generate de polisemie, în literatura de specialitate a fost adoptat termenul *cotext*, pentru a denumi diversele decupaje distributive ale unităților lingvistice. Alți cercetători consideră că primele două accepții pot fi numite cu sintagma *context nelingvistic*, în vreme ce ultima este atribuită sintagmei *context lingvistic*.

Perspectiva contextualistă s-a dovedit foarte utilă în dezvoltarea unor instrumente de descriere structurală a limbii (analiza distributivă, analiza în constituenți imediați, analiza componentială etc.). Un exemplu de aplicare a metodologiei contextualiste este descrierea claselor lexico-gramaticale pe baza proprietăților combinatorii ale elementelor constitutive. Dacă toate elemente dintr-o clasă lexico-gramaticală pot apărea în același tip de vecinătate, specialiștii întrebunțează denumirea de *context diagnostic*, adică „contextul caracteristic, definitoriu în

care poate apărea o parte de vorbire. El este reprezentat de una sau câteva însușiri combinatorii caracteristice” (Nica 1988: 66). De pildă, pentru descrierea substantivelor s-au propus contexte diagnostice precum + ACEST - + , + - ACESTA +, + - MEU + etc., în care simbolul + reprezintă pauza de cuvânt, iar simbolul - reprezintă un constituent substantival. În toate asocierile sintagmatice de tipul *substantiv* + *adjectiv* sau *adjectiv* + *substantiv*, adjectivul este contextul diagnostic al substantivului.

În descrierea variației diafaze, întrebuintarea instrumentelor de analiză contextuală are o tradiție îndelungată, ale cărei origini se află în retorica antică. Descrierea figurilor de stil este, în esență, descrierea unor clase de distribuții. Așadar, noutatea modernilor este, în principal, de precizie a formalizării descriptive, pentru că identificarea, descrierea și interpretarea valorilor stilistice în conformitate cu posibilitățile combinatorii ale faptelor de limbă datează de multă vreme.

Pe terenul cercetărilor de stilistică, o metodologie valoroasă de analiză a faptelor de stil a fost propusă de M. Riffaterre. Pentru a descrie variația stilistică în textul literar, cercetătorul francez a propus ca descrierea efectelor stilistice să se realizeze din perspectiva beneficiarului comunicării, receptorul.

Metoda de analiză avansată de Riffaterre a fost inspirată de teoriile literare ale receptării și s-a impus ca reacție față de analizele stilistice de tip intuitiv, considerate impresioniste, conform cărora concentrarea asupra agentului comunicării, mai precis asupra opțiunilor stilistice ale acestuia, neglija faptul crucial că și receptarea unei comunicări este o activitate de producere de sens, o activitate prin care sunt validate intențiile emițătorului. În absența instanței receptorului, instanța comunicativă a emițătorului rămâne un pol suspendat, care nu își împlinește efectele. În teoriile literare ale receptării, premisa de lucru este că semnificația unui text nu este un monolit imuabil, ci rezultatul unei interacțiuni între *text*, oglindă a personalității autorului, și

*cititor*; cititorul interpretează fascicular textul, din perspectiva experiențelor și viziunii sale asupra lumii.

În concepția lui Riffaterre, grupul de cititori (informatori) care observă valorile stilistice codificate într-un mesaj literar, pe baza unor stimuli de lectură, profilează o instanță de receptare numită *arhilector*. Acest concept se referă la suma de lecturi ce reliefează stimulii stilistici codificați în mesajul literar (Riffaterre 1971: 46). În planul sintagmatic al textului, acești stimuli sunt evidențiați de succesiunea între elementele previzibile și cele imprevizibile. Cititorul are anumite așteptări confirmate sau infirmate prin lectura textului. Așadar, orice stimul stilistic indică prezența unui element imprevizibil care întrerupe șirul elementelor previzibile și „tulbură” așteptările cititorului: „contextul stilistic este un *pattern* (model) lingvistic întrerupt de un element imprevizibil, iar contrastul rezultat din această interferență este stimulul stilistic” (Riffaterre 1971: 57).

În viziunea lui Riffaterre (1971: 54), interpretarea unui fapt de stil ca deviant în raport cu o normă nu este o modalitate de analiză convingătoare și precisă, deoarece „cititorii își întemeiază judecățile (și autorii, procedeele) nu pe o normă ideală, ci pe concepțiile personale despre ceea ce este acceptat ca normă”.

În consecință, cercetătorul propune înlocuirea devierii de la normă cu devierea de la context: „Contextul, prin definiție inseparabil de procedeul stilistic, 1) este pertinent în mod automat (ceea ce nu este cu necesitate adevărat despre normă); 2) este accesibil imediat pentru că este codificat, astfel încât nu e nevoie să se recurgă la ceva vag și subiectiv precum *Sprachgefühl* (intuiție lingvistică); 3) este variabil și formează o serie de contraste cu procedeele stilistice următoare. Numai această variabilitate poate explica de ce o unitate lingvistică primește, își modifică sau își pierde efectul stilistic, în funcție de poziția sa, pentru că nu orice deviere de la normă devine în mod necesar

fapt de stil și pentru că nu orice fapt de stil implică o anomalie” (Riffaterre 1971: 64).

Trăsăturile atribuite contextului stilistic, relevanța, accesibilitatea și variabilitatea, rezultă din considerarea procedeelelor stilistice ca structuri bipolare, formate din *context* (element previzibil, nemarcat stilistic) și *contrast* (element imprevizibil, stimul stilistic).

Operând cu „distanța între context în interiorul procedeei stilistice și context în exteriorul procedeei stilistice, adică între contextul care generează opoziția procedeei stilistice și contextul care modifică această opoziție, fie în sensul unei potențări, fie în sensul unei slăbiri”, M. Riffaterre (1971: 67) numește primul tip de desfășurare sintagmatică *microcontext*<sup>1</sup>, iar pe cel de-al doilea, *macrocontext*<sup>2</sup>.

Dinamica succesiunilor sintagmatice poate fi surprinsă luând ca exemplu un fragment literar din opera lui Caragiale (1984: 252): „A fost odată ca niciodată o împărăteasă tare

---

<sup>1</sup> „Care sunt trăsăturile esențiale ale *microcontextului*? 1) Are o funcție structurală, ca pol al unui grup binar ai cărui constituenți se opun unul altuia și, în consecință, 2) nu are niciun efect fără celălalt pol; 3) este limitat spațial prin relația sa cu celălalt pol (cu alte cuvinte el nu include elemente non-pertinente în raport cu opoziția și poate fi limitat la o singură unitate lingvistică)” (Riffaterre 1971: 69).

<sup>2</sup> „*Macrocontextul* este partea mesajului literar care precedă procedeele stilistice și căruia îi este exterior (acest sens al termenului context este mai apropiat de accepția curentă)” (Riffaterre 1971: 80). Totodată, cercetătorul realizează o tipologie a macrocontextelor deosebind două tipuri de bază: „A: *Context* → *procedeele stilistice* → *Context*. (...) Pentru acest tip, cel mai cunoscut exemplu este introducerea în context a unui cuvânt diferit de codul întrebuițat (împrumut, arhaism, neologism). B: *Context* → *procedeele stilistice* ca punct de plecare pentru un context nou → *procedeele stilistice*. Procedeele stilistice care deschide o serie de procedeele stilistice de același gen (de exemplu, seriile de arhaisme de după procedeele stilistice produse de un arhaism); saturația rezultată determină pierderea valorii de contrast a șirului de procedeele stilistice, le anulează capacitatea de a accentua o nuanță particulară a textului și le reduce la rolul de constituenți ai unui nou context; la rândul său, acest context va permite realizarea de noi contraste.” (Riffaterre 1971: 83-84).

frumoasă și voinică, și împărăteasa ceea, când i-a venit ceasul, a născut un prunc așa slut de chip și la trup așa pocit, că nu-i venea niminui să-l socotească făptură de om.”

Suita de elemente previzibile, *a fost; o împărăteasă; un prunc*, este întreruptă de stimuli stilistici rezultați din apariția contrastelor *odată ca niciodată, tare frumoasă și voinică, așa de slut la chip și la trup așa pocit*. Aceste *microcontexte*, structuri binare formate din elemente previzibile și imprevizibile, îndeplinesc roluri textuale precise: i) întemeiază lumea ficțională a basmului și potențează existența unei temporalități anistorice (a fost *odată ca niciodată*); ii) contribuie la portretizarea personajelor (o împărăteasă *tare frumoasă și voinică*) și iii) evidențiază, prin intensificare superlativ-excesivă, atitudinea parodică a autorului față de modelul textual canonic, basmul popular, și față de personajul arhetipal, Făt-Frumos: „a născut un prunc *așa slut de chip și la trup așa pocit*”.

Mai departe, *macrocontextul* „împărăteasa ceea, când i-a venit ceasul, a născut un prunc așa slut de chip și la trup așa pocit, că nu-i venea niminui să-l socotească făptură de om” reflectă gradarea stilistică generată prin dinamica structurilor *microcontextuale*. Substantivul *un prunc* este context pentru ansamblul de contraste *așa slut de chip; la trup așa pocit*, sintagme în interiorul cărora adverbul *așa* este marcă a superlativului absolut. La rândul lor, aceste elemente contrastive devin contexte pentru subordonata consecutivă *că nu-i venea niminui să-l socotească făptură de om*, stimul ce intensifică hiperbolic, în cheie parodică, identitatea superlativului absolut marcat prin adverbul *așa*. Se obține, așadar, schema *context* → *procedeu stilistic ca punct de plecare pentru un context nou* → *procedeu stilistic*, adică un macrocontext a cărui variabilitate este validată de convergența cu o altă recurență textuală: „S-a mai mângâiat puținel cu fângăduielile astea biata împărăteasă, care era, firește, destul de

amărată că adusesse pe lume *așa spurcăciune de broscoi*” (Caragiale 1984: 252).

Succinta exemplificare are rolul de a pune în lumină coerența și superioritatea teoriei lui Riffaterre în raport cu alte metode de analiză stilistică a textului literar. Cu nuanțări, o astfel de metodă ar putea fi întrebuințată nu numai în descrierea valorilor stilistice din textele stilului beletristic, ci și în interpretarea unor fenomene expresive aparținând celorlalte stiluri ale limbii.

Accepția particulară dată de Riffaterre noțiunii de context stilistic nu împiedică o definiție mai generală prin care să se depășească limitarea la analiza stilistică a textelor literare. În consecință, denumirea de *context stilistic* poate fi întrebuințată în metalimbajul științelor limbii pentru a descrie vecinătățile care generează valori stilistice, prin recurs la anumite procedee și mijloace de asociere sintagmatică a unităților limbii.

Dacă ne raportăm la accepțiile date în științele limbajului noțiunii de context și le transpunem în câmpul cercetărilor de stilistică, vom observa că ele întrețin distincția între microstilistică, adică sfera cercetărilor preocupate de geneza și funcționarea textual-discursivă a procedeelelor stilistice, și macrostilistică, aria de studiu științific interesată de relevanța expresivă a cadrelor de desfășurare a comunicării. Altfel spus, microcontextele în care se creează sau se actualizează *figurile de stil* intră sub incidența microstilisticii, în vreme ce variația stilistică cu rame semiotice mai ample, precum *registrele*, este circumscrisă macrostilisticii.

*Figura*. Interesul pentru particularitățile de expresie și de conținut ale actului de comunicare are o tradiție multiseclară. După cum am văzut în capitolele precedente, însușirea artei de a transpune ideile și sentimentele în cuvinte meșteșugit alese și combinate în enunțuri înzestrate cu semnificații convingătoare era considerată o etapă necesară în educația elitelor. Alături de

logică și de filosofie, retorica era pusă în slujba edificării ființei umane ca ființă rațională și socială, ca ființă capabilă să se ridice, prin puterea și ascuțimea spiritului, deasupra constrângerilor impuse de efemeritatea și materialitatea trupului.

Într-un anumit sens, retorica poate fi considerată mărturia culturală a dorinței umane de a stăpâni energiile imateriale și latente ale limbajului. Din această perspectivă, interesul arătat figurilor de stil nu este deloc întâmplător, ci pare motivat de nevoia omului de a-și oglindi personalitatea în cuvânt.

Termenul *figură*, care „în sens propriu, înseamnă forma exterioară a unui corp” (Du Marsais 1981: 36), devine, în accepție metalingvistică, o metaforă a materializării gândirii în comunicarea cu ajutorul semnelor limbii. Urmându-l pe Genette (1978: 87), observăm că figura de stil este un spațiu simbolic între limbă și gândire: „între literă și sunet, între ceea ce poetul *a scris* și ceea ce el *a gândit*, se crează o distanță, un spațiu care, ca orice spațiu, posedă o formă. Numim această formă *figură* și vor fi tot atâtea figuri câte forme vom putea găsi în spațiul de fiecare dată creat între linia semnificantului (...) și cea a semnificatului (...)”.

Înainte de Genette, ultimul mare retorician francez de formație clasică, Pierre Fontanier (1765-1844), nota că „figurile discursului sunt aspectele, formele, întorsăturile mai mult sau mai puțin deosebite și de un efect mai mult sau mai puțin izbutit, prin care discursul în exprimarea ideilor, gândurilor și sentimentelor, ne îndepărtează mai mult sau mai puțin de ceea ce ar fi fost exprimarea simplă și banală” (Fontanier 1977: 46).

Definirea figurilor de stil ca abateri de la exprimarea normală, neornată expresiv, a impus interpretarea manifestării lor în raport cu „*un grad zero*, un semn definit prin absența de semn, și a cărui valoare este perfect recunoscută” (Genette 1978: 88). Teza este inspirată de o considerație a lui Pascal, potrivit căreia „Figura e purtătoare de absență și de prezență”. Invocarea gradului zero ca element de referință în raport cu care se dezvoltă

figurile apare și în retorica Grupului  $\mu$  (1974: 44): „Gradul zero absolut ar fi atunci un discurs redus la semele sale esențiale (printr-un demers metalingvistic întrucât aceste seme nu sunt specii lexicale distincte), adică la semele pe care nu le putem suprima fără a anula dintr-o dată întreaga semnificație a discursului”. În viziunea structuraliștilor, existența figurii este reflectată de polaritatea 0 - +, simboluri care exprimă absența (0), respectiv prezența unei marcări (+), așa cum intuise Pascal.

În decursul a două milenii și jumătate, sistematizarea procedelor expresive s-a realizat „în funcție de multiple criterii: natura unității lingvistice în care se realizează figura; dimensiunile acesteia (cuvânt, sintagmă, frază) – conform criteriului sintagmatic; nivelul la care se concretizează figura (sunet, morfem, sintagmă, frază, sens) – conform criteriului paradigmatic”. (Bidu-Vrănceanu et al. 2001: 213), însă, în ciuda numărului foarte mare de lucrări de taxonomie stilistică, clasificările nu au depășit, încă, rafinamentul conceptual al autorilor antici, care au impus distincția (genetică) între *figuri de gândire* și *figuri de limbaj* și au judecat mecanismele expresive din unghiul unor operații funcționale: *adiție, substituție, suprimare și permutare* (Quintilian).

Dacă se ia ca reper deosebirea între figurile de gândire și figurile de limbaj, aceasta este ilustrată de lucrări precum manualul lui César Chesneau du Marsais (ed. rom. 1981) sau de tratatul lui Pierre Fontanier (ed. rom. 1977).

Fără a se abate de la filonul clasic, Du Marsais consideră că *figurile de gândire* sunt produse ale unor operații de factură mentală<sup>3</sup>, iar *figurile de cuvinte* sunt produse ale alegerii și distribuției sintagmatice a cuvintelor. Primele țin în special de

---

<sup>3</sup> În concepția lui Fontanier (1977: 48), figurile de gândire sunt „figurile absolut independente de expresie și care, deși se manifestă și devin cunoscute prin expresie, ca singurul lor mod de a se actualiza, își datorează totuși existența unor întorsături și unor combinații de natură intelectuală”.



exercitarea rațiunii și imaginației, cele din urmă țin mai ales de mobilitatea expresiei lingvistice. Această despărțire este relativă, fiind „adesea greu de apreciat dacă o anume figură ține mai mult de *gândire* sau mai mult de *expresie* astfel încât soarta unui număr mare de figuri a fost totdeauna incertă” (Fontanier 1977: 48).

Figurile de gândire sunt discutate amplu de Fontanier. Acesta le clasifică ca *figuri de imaginație* (fabulația), *de rațiune* (concesia) și *de dezvoltare*, în care include amplificări precum portretul și tabloul. Înaintea sa, Du Marsais împărțise figurile de cuvinte în patru clase: a) *figuri de dicțiune*, adică schimbări petrecute în planul expresiei; o figură de acest tip este *sincopa: dom'le*; b) *figuri de construcție*, adică schimbări de distribuție sintagmatică; o figură de acest tip este *silepsa*, abaterea de la gramatica acordului: „Sus, în casele domnești, *stau adunați*, cu o cucernică smerenie împrejurul trupului împodobit al răposatului, *toate căpeteniile țării*” (Odobescu, apud Bidu – Vrănceanu et al., 2001: 476); c) *figuri de reluare*, precum repetiția; și d) *tropi*.

Prin valorificarea tacit asumată a operațiilor retorice teoretizate de Quintilian, membrii Grupului μ (1974: 41- 43) au alcătuit o taxonomie de uz curent în descrierea figurilor de stil:

1. *metaplasme* („figuri care acționează asupra aspectului sonor sau grafic al cuvântului și al unităților inferioare cuvântului”);

2. *metataxe* („figuri care acționează asupra structurii frazei”);

3. *metasememe* („figura care înlocuiește un semem prin altul”)

4. *metalogisme* („figuri de gândire” care modifică valoarea logică a frazei”).

Taxonomia propusă de membrii Grupului μ demonstrează că, în descrierea figurilor de stil, doctrina structuralistă a acomodat pe teren lingvistic perspectiva retorică a anticilor, însă în paradigma actuală a științelor cognitive această viziune este

pusă sub semnul îndoielii, în condițiile în care a) resorturile cognitive ale comunicării omenești se materializează - în mod firesc, nu prin deviere de la o matcă - în realizări expresive dintre cele mai diverse și b) simbioza dintre limbă și gândire nu fixează polaritatea *noțiune-imagie* exclusiv ca punere în antiteză, ci ca împletire între obiectiv și subiectiv.

*Registrul.* Controversele legate de clasificarea figurilor de stil au stimulat, în lingvistica secolului al XX-lea, cercetările asupra cadrelor în care manifestă variația lingvistică. În Marea Britanie, ecourile structuralismului continental au rodit sub forma contextualismului, orientare a cărei apariție este pusă pe seama influenței de care s-au bucurat lucrările lingvistului John R. Firth. Unii dintre reprezentanții acestui curent lingvistic, între care și M.A.K. Halliday (cf. supra, capitolul II.3.), au teoretizat și au pus în circulație noțiunea de *registru*.

În concepția lui Halliday, identitatea și întrebuintarea limbii pot fi înțelese prin corelarea a trei nivele de descriere (substanță - formă - context) care generează două modele relaționale, intern și extern). În timp ce modelul intern este reprezentat de corelația *substanță - formă*<sup>4</sup>, modelul extern descrie „ceea ce numim *context*, adică relația între evenimentele lingvistice și fenomenele non-lingvistice” (Halliday et al. 1964: 10 apud Esser 1993: 39).

Cu alte cuvinte, modelul intern, întemeiat pe relația *substanță - formă*, descrie identitatea oricărui fapt de limbă din unghiul proprietăților de formă și de conținut, iar modelul extern reliefează specificul întrebuintării limbii într-o anumită situație de comunicare. Conceptualizarea modelului extern își are izvorul în ideea că variația uzului lingvistic se realizează contextual. Dacă

---

<sup>4</sup> „Substanța este materia primă a limbii: auditivă (substanță FONICĂ) sau vizuală (substanță GRAFICĂ)”. Forma este structura internă” (Halliday et al. 1964: 10 apud Esser 1993: 39). Trebuie menționat că noțiunea de *structură internă* se înrudește cu bine cunoscutul concept humboldtian de *formă internă a limbii*.

se compară enunțuri precum 1) *Vorbești de lup și lupul la ușă*; 2) *Uite și figura secolului!*; 3) *Iote-l!*; 4) *A, tu ești!*; 5) *Pe unde dracu' umbli ?* etc. (Grupul  $\mu$  1974: 45) se observă că ele descriu același fapt, atitudinea față de apariția cuiva cunoscut, însă mecanica de selecție și combinare a elementelor de limbă este particularizată de la un enunț la altul, iar valorile stilistice rezultate sunt diferite. Mai precis, existența unei atitudini față de ceea ce locutorul comunică reprezintă aspectul stilistic comun ce poate fi identificat în toate enunțurile citate, deși în fiecare dintre acestea se concretizează un anumit tip de individualitate expresivă: 1) sapiențială; 2) glumeață; 3) familiară; 4) și 5) afectivă.

Enunțurile pot fi considerate interpretări lingvistice ale aceluiași tip de eveniment: apariția cuiva cunoscut, iar valorile stilistice purtate de semnele limbii sprijină observațiile formulate de adepții contextualismului: „comportamentul lingvistic al unui individ nu este deloc uniform; aflat în situații aparent identice sub aspectul uzului lingvistic, aceasta va vorbi (sau) va scrie diferit, în funcție de ceea ce, în mare, s-ar putea descrie drept situații sociale diferite: el va întrebuița un număr de 'registre' distincte.” (Reid 1956: 32 apud Esser 1993: 39).

Cu înțelesul 'uz lingvistic variabil în raport cu situații de comunicare recurentă', conceptul de registru pune în valoare eforturile oamenilor de știință de a sistematiza, în alte maniere decât cele tradiționale (tip, stil, gen, domeniu), marea diversitate de acte de limbaj<sup>5</sup>.

---

<sup>5</sup> Clasificarea funcțional-expresivă a actelor lingvistice este un țel științific important. Este, de pildă, suficient să observăm că un text literar narativ precum nuvela *Fetița*, de Hortensia Papadat-Bengescu, face parte din stilul beletristic, dar în ce stil funcțional se încadrează rețeta unei prăjituri? S-ar putea spune că se încadrează în stilul conversației, dacă două gospodine fac schimb de rețete în timpul unei convorbiri telefonice, dar același tip de construct poate fi inclus în stilul publicistic, dacă este publicat într-o revistă, sau în stilul beletristic dacă apare într-un text literar. Prin urmare, este dificil de realizat o delimitare riguroasă a identității stilistice a textelor dacă plasăm analiza doar pe orbita largă a unui stil

*Variația de registru* (Lee 2001) este guvernată de trei variabile (Halliday et al. 1964 apud Esser 1993: 40): *domeniu* (engl. *field*), *relație* (engl. *tenor*) și *mod* (engl. *mode*).

Potrivit parametrului numit *domeniu*, textele pot fi descrise în funcție de prezența unor elemente lingvistice specializate în redarea anumitor conținuturi. De pildă, sintagme sau enunțuri precum 1) *Subsemmatul X*, 2) *în condițiile legii*, 3) *Al dumneavoastră*, *Y* sau 4) *Într-un triumghi dreptunghic, suma pătratelor catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei* reflectă identitatea funcțională a unor texte de tip 1) *administrativ*, 2) *juridic* 3) *epistolar* sau 4) *matematic*.

Variabila numită *relație* determină diferențierea textelor din unghiul interacțiunii între protagoniștii implicați în actul de comunicare (părinte – copil; doctor – pacient; profesor – student; avocat – judecător; scriitor – cititor; regizor – actor – spectator etc.).

Parametrul numit *mod* permite diferențierea textelor potrivit tipului de comunicare (*directă* – de ex., conversația liberă; *mediată* – de ex. pledoaria avocatului pentru apărarea clientului; *dirijată* – de ex., interviul) și canalului de realizare a comunicării (*oral* sau *scris*, cu variante de tipul *scris pentru a fi citit* – de ex., editorialul; *scris pentru a fi rostit* – de ex., discursul politic).

Ca modalitate de concretizare comunicativă a relației *text* (*discurs*) – *limbă* – *protagoniști*, registrul pune în prim plan „configurația funcțională a limbii, în acord cu anumite situații sociale mai largi, adică variația în funcție de uz. În acest caz, punctul de vedere este, într-o anumită măsură, static și indiferent: diverse situații necesită diferite configurații de limbă, fiecare

---

funcțional. Mai potrivit ar fi să considerăm că rețetele și cărțile de bucate reflectă existența unui registru culinar care, în funcție de cadru, poate fi asociat unui stil funcțional. În consecință, noțiunea de *registru* poate fi întrebuințată ca etalon mai apropiat de realitatea mobilă a comunicării, fiind posibilă stabilirea unei ierarhii cu trei nivele de relevanță stilistică: *text/discurs-registru-stil funcțional*.

dintre acestea fiind potrivită sarcinii (comunicative - n. trad.), pe deplin adaptată funcțional parametrilor situaționali imediați ai uzului contextual.” (Lee 2001). De pildă, în stabilirea registrului juridic, trebuie avută în vedere problema uzului lingvistic în raport cu ansamblul de prevederi legale ce reglementează comportamentul social al indivizilor, dar fără a se aprofunda deosebirile dintre diversele specii de texte juridice: lege, dezbateri în instanță, testament, împuternicire, declarație notarială, apostilă etc. Descrierea se axează asupra cadrelor de uz și nu asupra textului ca atare.

Conceptul de registru se folosește „pentru a face referire la trăsăturile lexico-gramaticale și discursiv-semantice asociate anumite situații comunicative (adică modele lingvistice)” (Lee 2001). Această accepție se apropie foarte mult de viziunea reprezentanților Școlii de la Praga asupra diferențierii funcționale și stilistice a limbii, aspect semnalat de Esser (1993: 38), care afirmă că „teoria registrelor stilistice seamănă, sub aspect conceptual, cu teoria stilisticii funcționale, dar aparține unei tradiții lingvistice diferite”.

Spre deosebire de conceptul de *stil funcțional*, cel de registru pare să ofere mai multă flexibilitate în analiza diversității stilistice a limbii, pentru că impune ca element de referință cadrul uzurilor lingvistice individuale de un anumit fel. De exemplu, registrul formal transcende granițele stilurilor funcționale tradiționale. Un articol științific, un articol de lege, o cuvântare, o scrisoare diplomatică aparțin registrului formal, deși aceste specii de texte sunt, conform perspectivei tradiționale, înglobate în stiluri funcționale diferite: științific, juridic, conversațional, epistolar. Dacă un registru poate transgresa granițele unui stil funcțional, nu este mai puțin adevărat că există și stiluri funcționale caracterizate de coexistența mai multor registre, exemplul cel mai relevant fiind stilul beletristic, în ale cărui texte pot fi inserate secvențe lingvistice din orice registru. Prin urmare,

deosebirea între stiluri funcționale și registre trebuie să se realizeze în acord cu arhitectura limbii istorice. Triada *sistem - normă - vorbire* pare utilă în realizarea stabilirea unor conexiuni între cele două noțiuni. Presupunând că un stil funcțional este o constelație de valori stilistice realizate în conformitate cu un tip de cunoaștere și cu un domeniu larg de activitate și de comunicare umană, *registru stilistic* ar fi, în spiritul teoriei coșeriene, constructul ce reflectă „repetiția de modele”, adică actualizarea contextuală a valorilor stilistice în acord cu diverse modele de uz constituite istoric. Astfel instituită, axa *text-registru-stil funcțional* ar favoriza descrierea microsistemului de mărci ale unui stil funcțional nu doar din perspectiva actelor lingvistice caracteristice, ci și din orizontul interferențelor cu celelalte stiluri funcționale care alcătuiesc arhitectura expresivă a limbii.

De exemplu, întrebuițarea limbii ca mijloc de comunicare mediatică a determinat dezvoltarea unui microsistem de valori expresive care formează stilul publicistic. În interiorul acestui stil, repetiția de modele publicitare a generat *registru publicitar*, actualizat în specii textuale precum anunțul publicitar, articolul publicitar, reclama etc. Enunțuri precum 1) *Atenție, cad prețurile!*; 2) *Un superb hotel de cinci stele*; 3) *Hai la roșii zemoase de Galați!* sau 4) *Ia sămânța, neamule!* reflectă relevanța *registruului publicitar* nu doar în interiorul stilului publicistic (enunțurile 1 și 2), ci și în stilul conversației (enunțurile 3 și 4). Cu alte cuvinte, raportul *stil funcțional - registru stilistic* îi permite omului de știință să alcătuiască o imagine mai fidelă a diversității în unitate ce caracterizează variația stilistică a limbii.